

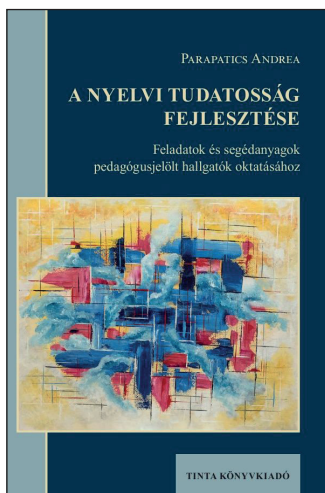
Parapatics Andrea

A nyelvi tudatosság fejlesztése. Feladatok és segédanyagok pedagógusjelölt hallgatók oktatásához (Nagy-Varga Zsolt)

TINTA KÖNYVKIADÓ. BUDAPEST. 2025. 98 OLDAL

Hogyan támogatható a pedagógusjelöltek nyelvi tudatosságának fejlesztése?

A kötet születésének motivációja

Parapatics Andrea *A nyelvi tudatosság fejlesztése. Feladatok és segédanyagok pedagógusjelölt hallgatók oktatásához* című gyakorlatcentrikus segédkönyve mind a pedagógusjelöltek, mind a gyakorló pedagógusok számára hatékony segítséget nyújt a nyelvi tudatosság fejlesztéséhez. A szerző többéves oktatói, kutatói és pedagógusi tapasztalatát felhasználva készítette el a segédletet, amely a tudatos és önreflektív nyelvhasználat kialakításához jelent könnyen használható és hatékony módszertani támogatást.

A kiadványt az a hazai és nemzetközi kutatások alapján megfogalmazott tapasztalat hívta életre, miszerint a hétköznapi beszélők nyelvi tudatossága igen alacsony fokú (9). Mindez annak ellenére fogalmazható meg, hogy a Nemzeti alaptanterv és a Kerettantervek szerint is heti rendszerességgel tanulnak a diákok a magyar nyelvről, valamint a magyar nyelv és irodalom érettségiben bizonyos lexikális ismeretekről tételszerűen is számot kell adniuk. A jelenség háttérében az a megfigyelés állhat, hogy a heti rendszerességű anyanyelvi oktatás a valóságban háttérbe szorul, és az elméleti ismereteket nem kísérik gyakorlati példák, sem pedig önreflexió.

A felvázolt problémák megoldását támogatja Parapatics Andrea könyve, amely segít abban, hogy a pedagógusok és a pedagógusjelöltek mind a saját, mind a tanítványaik kommunikációját és nyelvi tudatosságát fejlesszék. A kiadvány célja azt elérni, hogy a leendő pedagógusok megismerjék a nyelvváltozatokat, a kommunikáció különböző színtereit, tisztában legyenek az anyanyelv identitásképző szerepével, elsajátítsák a nyelvi sokszínűséget értéknek tekintő szociolingvisztikai-dialektológiai szemléletet, közvetítsék a megszerzett interkulturális ismeretek révén a nyelvi és a kulturális sokszínűség és elfogadás értékét. *A nyelvi tudatosság fejlesztése* című kiadványt nemcsak a magyartanárok forgathatják haszonnal, hanem az óvodapedagógusok, a tanítók, a magyart mint idegen nyelvet vagy származási nyelvet tanító pedagógusok is.

A kötet felépítése

A segédkönyv öt fejezetre tagolódik: *Mindennapi kommunikáció* (12–21), *Területi és társadalmi sokszínűség* (22–34), *Tantermi kommunikáció* (35–37), *Feladatgyűjtemény a pedagógusi munkához* (38–65), *Anyanyelvi ismeretterjesztés gyerekeknek és felnőtteknek* (66–92). A kötetet igen gazdag továbbvezető és tájékoztató

szakirodalmi lista zárja (93–97). A címekből is kitűnik, hogy a könyv az anyanyelvi nevelés sok területét lefedi, és mindezt úgy, hogy végig szem előtt tartja a már ismertetett szemléleti koncepció mellett a praktikum, a használhatóság elvét.

Az első fejezet azt az elképzelést állítja előtérbe, hogy bármely nyelvi jelenség tanításakor a hétköznapi kommunikációs helyzetekből kell kiindulni, ez pedig azért hasznos és előnyös, mert a mindennapi tapasztalatokra épít. Ez érvényes a köznevelésben és a felsőoktatásban is. Így ez a rész a kérdés-válaszadás, a köszönés, a *hát*-tal kezdődő mondatok, a bókolás, a hétköznapi szóképek, a digitális nyelvhasználat, a ChatGPT és a gépi fordítás jelenségeit tartalmazza. A feladatok megoldásában a felhasználónak meg kell figyelnie saját, valamint a környezetének nyelvhasználatát. A megfigyelés mellett a kötet elemzésre, reflexióra is bátorít. Bár egy külön fejezet szól a pedagógiai munkában közvetlenül alkalmazható feladatokról, már az első fejezet is ötleteket adhat az órák tervezéséhez, sőt egyes feladatok igénylik is egy-egy tanítási ötlet, tanórai feladat vagy játék átgondolását, megtervezését. Ennek a résznek nagy erénye, hogy pedagógiai kontextusban foglalkozik a mesterséges intelligencia használatával, és olyan támogatást ad az olvasóknak, amely alapján egyfelől egyszerűbbé, könnyebbé válik a tanórák tervezése, másfelől ezt az új eszközt hatékonyan és érdekesen építhetik be a tanítási-tanulási folyamatba.

A második fejezet a kötet másik átfogó szemléletbeli alapelveéhez, a szociolingvisztikai-dialektológiai szemléletű anyanyelvtanításhoz kapcsolódik. A fejezetet a nyelvjárásokkal összefüggő feladatok nyitják. Ezek között található olyan, amely igényli a hagyományos szótárak használatát (a szótárhasználati kompetenciát is fejlesztve), továbbá olyan, amely a digitális világgal kapcsolódik össze (internetes keresés), valamint olyan is, amely szövegalkotást, interjúkészítést igényel. A gyakorlatok nagyon sokféle hétköznapi helyzetet mutatnak be (levelezés, szakmák és hobbik nyelve stb.), és a megfigyelés helyszíneit is a sokféleség jellemzi (egyetem, kávézó, könyvtár, ismerős középiskola stb.). Mindegyik feladat fókuszában a nyelvhasználat megfigyeltetése és elemzése áll társulva az elfogadás és a sokszínűség értékének a közvetítésével.

Az előzőekhez képest rövidebb, de annál lényegesebb, hiánypótló harmadik fejezet a tantermi közeghez kapcsolódó kommunikációs helyzeteket vizsgál. A három feladat közül az első kettő a tanóraelemzés tudatosabbá tételét segíti a mikrotanítások, felvételen rögzített tanórák bemutatásával. A megakadásjelenségek, a félbeszakítások, az informális kifejezések, a tanári kérdések, az instrukciók megfigyelése is szerepet kap a feladatokban. Az egyik gyakorlat a szóban elhangzó instrukció írásbeli átalakítását kéri, ami nagyon hasznos a pedagógusjelöltek számára a dolgozatfeladatok megfogalmazásában. A harmadik feladat a szülőkkal való kommunikációt támogatja. Ebben egyrészt az osztálykirándulásról kell írni, így végig kell gondolni az osztálykirándulás szervezésének a lépéseit, valamint a tájékoztatás tartalmát, másrészt a hivatalos levél tartalmi és formai jellemzői is tudatosulnak. A blokk feladatai egy későbbi kiadványban vagy tanulmányban bővíthetők.

A negyedik fejezet tartalmazza azokat a konkrét feladatötleteket, amelyek közül mind a magyartanár, mind az óvodapedagógus, mind a tanító, mind az osztályfőnöki szerepben lévő más szakos pedagógus kedvére válogathat a céljainak megfelelően. Az eddigi fejezetek a pedagógusjelöltek és a pedagógusok saját nyelvi tudatosságának a fejlesztését célozták, ám a gyakorlatok könnyen átvihetők a tantermi keretek közé is. A negyedik fejezet már célzottan a diákságnak készült, azaz a tanórákon akár változtatás nélkül is felhasználható feladatokat, játékokat foglal magában. Az itt található feladatok egyrészt elvezetik a diákokat az egynyelvű szótárainkhoz, másrészt olyan gyakorlatok is megtalálhatók, amelyek internetes források használatát, applikációk alkalmazását várják tőlük. A negyedik rész kiváló módszertani segédletként is működik, hiszen számos olyan tevékenységfajtát kínál, amelyek más szaktárgyi órákon vagy más tantárgyi egységeknél is használhatók, adaptálhatók. Ilyen példák a diákokat mindig megmozgató játékok: memóriajáték, szókincsfejlesztő társasjáték, magyaros étlap készítése, digitális vagy papíralapú plakát készítése, a diákok mozgatására épülő nyelvjárási térkép a tanteremben, de kidolgozott tervet kap az olvasó több nyelvjárási

projekt és tanulói portfólió lebonyolításához is. A feladatgyűjtemény és a tanári instrukció lehetővé teszi, hogy a diákok ne csupán egy-egy nyelvi jelenséggel, hanem kulturális (néprajzi, népművészeti stb.) vonatkozásokkal is megismerkedjenek a kutató-, gyűjtőmunkák során.

A fejezet nagy előnye, hogy a feladatok mindegyike az anyanyelvet egy kulturális egység részének tekinti, így a diákokat is arra ösztönzi, hogy a nyelvi jelenségeket ne elszigetelten szemléljék, hanem mindig kommunikációs, szociolingvisztikai és dialektológiai kontextusban, sőt még tágabban: földrajzi, történelmi, művészeti vonatkozásokban is. A másik nagy előny a pályakezdő pedagógusok segítése azzal, hogy kész feladatok kidolgozott gyűjteménye áll a rendelkezésükre. A pályakezdő kollégák gyakran szembesülnek a sürgetettség, a készülés nehézségeivel, az idővel való harccal. Ezen sokat könnyít ez a feladatgyűjtemény-blokk, hiszen a céloknak megfelelő gyakorlatok kiválasztása hatékony módszertani támogatást is jelent. A zárt végű kérdések, feladatok megoldását is közli a feladatgyűjtemény, ezzel is segíti a pedagógusok munkáját.

Az ötödik fejezetben érdeklődést keltő címek szerepelnek, amelyek az ismeretterjesztő írások elolvasására ösztönöznek. A szövegek önmagukban, feladatok nélkül is érdekesek, de többségükre az első négy fejezet egy-egy gyakorlata is hivatkozik, vagy igényli az elolvasásukat. Találunk írást az életkori nyelvváltozatokról, a vonzalom és az ellenszenv nyelvi kifejeződéséről, hétköznapi metaforákról (*oroszlán, nyúl*), etimológiai kérdésekről (*báb, mézeskalács*). A szövegek stílusa közérthető, az ismeretterjesztő stílus jegyeit mutatja, humoros, közvetlen, a szakmaiságot nem nélkülözi. A szövegek több célt szolgálnak: szakirodalmi háttérrel biztosítanak egy-egy nyelvi jelenség megfigyeléséhez és elemzéséhez, támogatják egy-egy feladat megoldását, szövegértést fejlesztenek, ismeretbővítő-ismeretterjesztő jellegűek, mintát szolgáltatnak a tudományos vagy a tudományos-ismeretterjesztő szövegek írásához (amelyet egy-egy feladat kér is).

Összegzés

Összegzésül elmondható, hogy Parapatics Andrea olyan, az elméleti háttérrel kiválóan megalapozott segédkönyvet, feladatgyűjteményt készített, amely nagyszerű támaszt kínál a pedagógusjelöltek és a pedagógusok számára a saját nyelvhasználatuk tudatosabbá tételére, valamint számos lehetőséget ad iskolai keretek között a diákok nyelvi tudatosságának a fejlesztésére is. A kötet feladatait áthatja a kommunikációalapú anyanyelvi nevelés, a szociolingvisztikai-dialektológiai szemléletmód, amely a megfigyelés-megfigyeltetés mellett az elemzést, továbbá az elfogadást és a (nyelvi) sokszínűség értékékként való kezelését tűzi ki céljául.

A kötetet ajánljuk leendő vagy már pályán lévő magyar szakos tanároknak, idegen nyelv szakos vagy magyart mint idegen nyelvet tanító kollégáknak, tanítóknak és óvodapedagógusoknak, osztályfőnököknek, valamint olyan egyetemi oktatóknak is, akik a szakmódszertani vagy a pedagógiai-pszichológiai modul tanegységei keretében kommunikációfejlesztéssel, tanári beszéddel, tanári kommunikációval foglalkoznak.

Nagy-Varga, Zsolt: How can the development of language awareness in teacher trainees be supported?

Kulcsszók: anyanyelv-pedagógia, szociolingvisztika, dialektológia, nyelvjárások tanítása, nyelvi tudatosság
Keywords: first language pedagogy, sociolinguistics, dialectology, teaching dialects, language awareness

Az írás szerzőjéről

Nagy-Varga Zsolt

Eötvös Loránd Tudományegyetem Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium és Kollégium, Budapest,
Magyarország

nagy.varga.zsolt[kukac]apaczai.elte.hu

<https://orcid.org/0009-0005-8842-4557>